

TÁJGONDOZÁS ÉS VIDÉKFEJLESZTÉS KÖLCSÖNÖS EGYMÁSRAUTALTSÁGA

INTERDEPENDENCE BETWEEN LANDSCAPE MANAGEMENT AND RURAL DEVELOPMENT

SZERZŐ/BY: SZILVÁCSKU ZSOLT,
DANCSOKNÉ FÓRIS EDINA

A táj az élet tere, amelyben az ember és különböző élő szervezetek keresik az életük fenntartásához, az életük kibontakozásához szükséges környezeti feltételeket, kapcsolati rendszereket. Az élő szervezetek és az ember tevékenysége, a tájformáló természeti erők mellett, azokkal együtt alakítja a táj jellemzőit, karakterét. A tájképben, a táj szerkezetében, a táj elemei között fellelhető nyomok arról is tanúskodnak, hogy a változásokat előidéző folyamatok, vagy az előző generációk tevékenységei milyen értékekkel gyarapították, vagy milyen értékektől fosztották meg az emberiséget. Amennyiben életterünetet fenn akarjuk tartani, illetve életkörülményeinket a vidéki térségekben is javítani kívánjuk, már nem elegendő elkülönülten kezelnünk a felmerülő gondokat, hanem együtt, táji szinten gondolkodva és együttműködve kell tenünk a víz, a talaj, a levegő, az élőhelyek és fajok, illetve a közösségek, a gazdálkodás hosszútávú életképességéért. Ezt a szerepet vállalják fel a tájgondozást

és vidékfejlesztést vállukra vevő személyek és intézmények. Az ő számukra kívánunk támpontokat, biztatást és megerősítést nyújtani rövid cikkünkkel.

TÁJ, MINT TÉRBELI KERET ÉS AZ ÉLETFELTÉTELEK RENDSZERE

A táj sajátos arculatához, jellemzőihez hozzájáruló természeti, kulturális-társadalmi és gazdasági értékek izgalmassá, színessé, érdekessé tehetik a tájat, erősítve a helyi identitást, a táji kötődést. A tájértékek a helyi közösségek életének kísérői, részei, saját történetük van, amely az ember és a táj kapcsolatáról mesél számunkra. Az ember és a táj kapcsolatának egyik legnyilvánvalóbb megjelenési formája a tájhasználat. Ha körbenézünk saját lakóhelyünket körülvevő tájban, nem kell ahhoz tájjal foglalkozó szakembernek lenni, hogy következtessünk az elénk táruló táj használatában, a tájképben, a tájszerkezetben megjelenő ember és táj kapcsolatára:¹

¹ Szilvácsku Zsolt (Szerk.) 2012: *Közöségi Értékalapú Térségmenedzsment Útmutatója*, BCE Tájtervezési és területfejlesztési Tanszék, Budapest

1. ábra/fig.:

Erózió a
Koppányvölgyben /
Soil erosion in
Koppány valley
(FORRÁS: SZERZŐ
SAJÁT FOTÓ)

1. Észrevehetjük az alkalmazkodó vagy a környezeti adottságokra fittyet hányó fejlesztéseket, tájhasználatot.

2. Találhatunk példát a mesterséges és a természetes élettér különböző arányainak megvalósítására

Az utóbbi évtizedekben a fenntarthatósággal, tájhasználattal kapcsolatos viták, táji konfliktusok,² kutatások³ is kiemelik a jól körülhatárolható, jellegzetes, egy egységként kezelhető táj szerepét, mint olyan térséget, amely szintjén a problémák és a megújulás leginkább kezelhető. A kutatások

kiemelik a (helyi) társadalom értékszerkezetét és felelősségi viszonyrendszerét, társadalmi szerkezetét, kulturális jellemzőit.⁴ Az értékrend és a felelősségi viszonyrendszer döntően meghatározóak a tájat érintő különböző folyamatok, tevékenységek eredményeit illetően.

A gazdasági növekedésként értelmezett fejlődés hatásait és további várható következményeit vizsgálta a Millennium Ecosystem Assessment 2005-ben lezárult kutatása. A MEA legfontosabb üzenete: A Föld természeti tőkéjének felélésével kockáztatjuk, hogy az ökoszisztéma-szolgál-

² Lásd a 2011-ben a balatoni Nagyberekkel kapcsolatos területhasználati, államgazdálkodó-önkormányzat viszonyrendszerében felgyülemlett konfliktusokat.

³ Például: Millennium Ecosystem Assessment 2005. Global Assessment Reports, Island Press

⁴ Például: Gyulai Iván, Hetesi Zsolt, Kollányi László, Jombach Sándor, Salamin Géza, Molnár Zsolt, Péti Márton, Robert B. Gibson, Szilvácsku Zsolt és mások kutatásai

tatások a jövő generációkat fenntartsák. Megfordíthatjuk a folyamatot, de csak a jelenlegi kormányzati, menedzsment-, jogalkotási és irányítási gyakorlat alapvető megváltoztatásával, a táji és vízgyűjtői adottságok, a táj – mint természetes rendszer – fenntartására irányuló emberi tevékenységek érvényesítésével, mely egyfelől a táj lényeges elemeinek fenntartására, folyamatos újratermelésére irányul, másfelől hozzájárul a szélsőségek kiegyenlítéséhez, a táji adottságok fennmaradásához.⁵

A területi fejlődés olyan strukturális változás, amely következtében a gazda-

sági, a kulturális, a politikai, az ökológiai és más tényezők viszonyrendszere, kapcsolatrendszere fejlődik, amely a megőrzés és a fejlesztés helyes mértékének irányába ható folyamatos előrehaladást kell, hogy jelentsen. Az életértékek mentén elkötelezett fejlesztés eredményezhet csak fejlődést, területi fejlődést.

Akkor beszélhetünk a fejlesztés eredményeképpen fejlődéséről, ha legalább megőrizzük, sőt javítjuk a környezet, a táj eltartó képességét, az élőhelyek, élőlények egészségét és az ember fizikai, szellemi, lelki egészségét. Ameny-

5 Molnár, Botos, Gyarmati, Pulovics (2004): A tájgazdálkodás eredményességének lehetséges indikátorai, Környezetértékelési Program

2. ábra/fig.:
Zöld szegély a
Koppányvölgyben /
Green belt in Koppány
valley
(FORRÁS: SZERZŐ
SAJÁT FOTÓ)

3. ábra/fig.:
Zöldhálózat a
Koppányvölgyben /
Green network in
Koppány valley
(FORRÁS: SZERZŐ
SAJÁT FOTÓ)

nyiben nincs tekintettel a fejlesztés ezekre a központi értékekre, akkor nem fejlődésről, hanem hanyatlásról, estenként rombolásról, de legalábbis problémák gyártásáról beszélünk.⁶

A VIDÉKFEJLESZTÉS TÉRBELI, TÁJI INTEGRÁLTSÁGA

A vidéki térségekben számos fejlesztés valósult meg az elmúlt időszakban hazánkban. A táji, térbeli fejlődés azonban kevésbé tapasztalható,

amellett, hogy eredményes pontszerű projektek sora valósul meg. A tájat, a több települést is magába foglaló térségek fejlődése egymásra épülő, egymást szinergikusan erősítő, a természeti és kulturális értékek megőrzését, gyarapítását, megerősítését szolgáló programszintű gondolkodás és cselekvés hiánya a gazdálkodási, gazdasági eredményességet is jelentősen korlátozza. A kulturálisan visszaeső és szociális helyzetében válságos vidék nem biztosít sem megfelelő munkaerőt, sem megfelelően fizetőképes vásárlói

6 Szilvácsku Zs. (2012): *A fenntarthatósági hatásvizsgálatok értékrendi alapjai és módszertani, intézményi szempontjai, doktori értekezés, BCE Tájépítészeti és Tájökológiai Doktori Iskola*

kört. A növekvő környezeti és szociális problémák egyre nagyobb kiegészítő ráfordításokat követelnek meg a gazdasági szereplőktől (pl. védelmi, kezelési feladatok finanszírozása stb.).

A Vidéki Térségek Európai Kartája (1995) szerint a vidék olyan terület, amely a kisvárosokat és a falvakat is magába foglalja, gazdaságilag, szociálisan egységes egészet alkot, és összehasonlítva a városi térségekkel, számottevően alacsonyabb a lakosság, a gazdasági tevékenységek, a szociális és kulturális tevékenységek koncentrációja, és a terület nagyobb részét mezőgazdasági, erdőgazdasági, természetvédelmi és kikapcsolódási célokra használják.

Csatári Bálint megfogalmazása szerint a vidékfejlesztés a sajátos táji, természeti, környezeti, gazdasági, települési és társadalmi jellemzőkkel leírható vidékies (rurális) területek különleges igényeire tekintettel kialakított komplex, integrált fejlesztési beavatkozások rendszere. Célja a vidéki lakosság életminőségének javítása. A Nemzeti Vidékstratégia (2012) által megfogalmazott célok: tájaink természeti értékeinek, erőforrásainak megőrzése, sokszínű és életképes agrártermelés, élelmezési és élelmiszer-biztonság, a vidéki gazdaság létalapjainak biztosítása, a vidéki foglalkoztatás növelése, helyi gazdaságfejlesztés, a vidéki közösségek megerősítése, a vidéki népesség életminőségének javítása. Mindezek úgy, hogy az esélyegyenlőség és szolidaritás, örökségvédelem, méltányos jóllét, környezet – társadalom

– gazdaság kiegyensúlyozott fejlődése, a leszakadó térségek felzárkóztatása, helyi sajátosságokra építés, identitás, kiegyenlítő életesélyek, város-vidék kapcsolatok harmóniája, egymásrautaltság, kölcsönösség, térségi együttműködések keretében biztosítható legyen.

A meghatározások jól tükrözik, hogy a vidékfejlesztésben a táji, helyi megközelítésnek meghatározó szerepe van. A társadalmi problémák, gazdasági és pénzügyi nehézségek, az energiaellátás kihívásai, a természeti, környezeti folyamatok, biológiai sokféleség csökkenése, a víz és a termőtalaj felértékelődése alapvető üzenete, hogy ☉ fel kell tárnunk, mozgósítanunk kell a belső erőforrásaikat, ☺ együttműködésre van szükség egymással és a természeti környezettel, ☻ az önellátás kiterjesztése szükséges a lehetséges mértékben. Mindenki személyesen felelős azért, hogy megtesz-e mindent a vidéki terek (tájak), és az értelmes együttműködésekre képes helyi közösségek megerősítésében, létrejöttében, megtartásában. A vidék megerősítése, fejlesztése a mindenkor kormányzat, az állami intézmények mellett a helyi szereplők és hálózataik alapvető és közös feladata, felelősége. A kihívások kezelésének segítésére született meg a tájgondnoki szerepkör és hálózat gondolata a tájépítészek körében. Számos tájban találunk jelenleg is tájgondnoki jellegű feladatokat végző, a táj és a közösségek értékeiért, együttműködésért dolgozó, küzdő személyeket, akiknek megerősítésre, elfoga-

Javaslatok és tapasztalatok az értékek, érdekek és szükségletek kezelése témakörében:

I. A tervszerű térség- és településmenedzsmentben, feladatellátásban részt vevők nézeti érdekeinek, értékeinek különbözőségét rendezetten kezelhetjük, ha a tervszerű munka minden szintjén, a teljes folyamat keretében (tervezés, megvalósítás, értékelés, eredményekkel való együttélés, továbbfejlesztés) gondolkodunk róla.

II. A nézetek, érdekek, értékek különbözhetnek az eredmények és a stratégiák megítélése szempontjából. Az eredményesség és a valódi megoldások elérése érdekében ezt a ténytet figyelembe érdemes venni.

III. A tervszerűségben rejlő lehetőségekben meghatározó a környezetünkkel való viszonylatunk. Eléggé kevés jelenségszféra tervezhető. Több az olyan szféra azonban, amelyhez előrelátóan lehet igazodni. A próba-szerencse lehetőséget nyújtók vannak talán a legtöbben. Különösen a társadalmi jelenségek körében van így. Illúzióktól, tévhiedelmektől mentesülhetünk, ha ennek határozottan tudatában vagyunk és konkrét jelenségek köré tisztázunk, hogy a három közül mire, milyen kombinációban van lehetőségünk. Megfelelő adaptív és folyamatos tervezéssel nemegyszer megkerülhetjük azokat az akadályokat, amelyek a környezetünkkel való sokféle viszonylatunkból adódnak. Jó tudatában lennünk tehát annak is, hogy nézetkülönbségek, érdek-értékrendi különbségek vannak a környezeti viszonylataink természetének megítélésében is.

IV. A tervezői (és koordinációs, irányítói, végrehajtói) munka közben észlelhető nézetbeli és érdek-értékrendbeli különbségek nagy része a tudás, a szakismeret, a tájékozottság fokozódó differenciáltságából fakad. Velejárója ennek, hogy a problémák elismerése, megítélése nézetfüggő, érdekfüggő, értékrendfüggő. Ha nem vesszük tudomásul a nézetek, értékek e változatosságát természetellenes következményekkel járhat.

V. A problémákat megfogalmazó találó intuitív szóképeket részletesebb és rendezettebb problémaképpé is át kell alakítani. Ekkor derül ki, hogy a probléma kapcsán nézetbeli és érdek-értékrendi különbségek vannak a tények, a lehetőségek, a lehetőségekhez segítő stratégiák megítélésében. Annak ellenére, hogy az intuitív megfogalmazásban egyetértés van.

VI. A tervezői (és koordinációs, irányítói, végrehajtói) tevékenység gyakorlatában a nézetbeli és érdek-értékrendbeli különbségek nagyon sokféle eredetűek, és ezek is szövevényesen áthatják a főként a tervező és értékelő munkát. Természetük sok tekintetben feltáratlan, és többségükben rejtetten, észrevétlenül érvényesülnek. Kívánatos ezeknek mindinkább tudatában lenni.

VII. Fontos forrása a nézetek és érdekek különbségének az is, hogy hajlama van-e valakinek csak a mában, vagy csak a közeli jövőben, vagy nagyobb időtávlatban is gondolkodni. Kívánatos, hogy minden problémahelyzethez tisztázódjék, hogy milyen időtávban lehet, annak sajátos természetéhez igazodni.

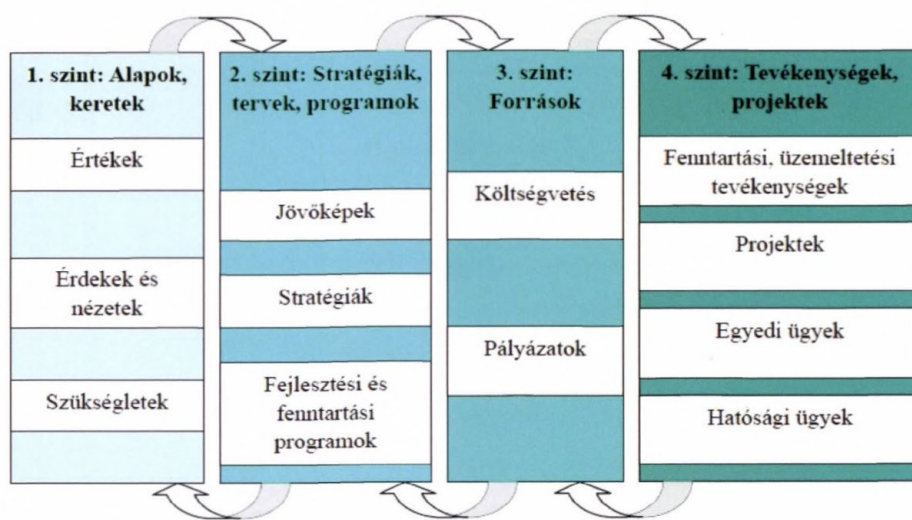
VIII. Minden problémának sajátos térbeli vonatkozási kerete van. Kisebbit választva, a problémát szűk látókörűen ítélni meg, a probléma kilóghat a keretből, nagyobb választva pedig, a fölös dolgok elterelhetik a figyelmet a lényegről. A megfelelő térbeli keret segít rátalálni a helyes időtávlatra is. A vonatkoztatási keretnek tér-időbeli értelme van. A helyesen választott tér-időbeli vonatkoztatási keret viszont fontos lépés a nézetek és érdekek közelítésében is.

IX. A nézetek és érdekek, értékek, értékrendek nagyfokú változatossága akadályozhatja is a tervező munkát, mert parttalaná teszi. Ha a szorosan vett tervező munkával azonos rangúvá emelünk egy újabb feladatot, elkerülhető ez a veszély. Az új feladat: tudatosan kiválasztani, milyen nézetek és milyen érdekek, értékrendek érvényesüljenek a tervezői, koordinációs, értékelői munkában, és ezeket milyen vonatkoztatási keretben érdemes integrálni.

X. A szakértelem és a munkamegosztás (estenként indokolatlan mértékben növekvő) differenciáltsága is forrása a nézetek, érdekek, értékrendek különbségének, nemcsak önmagában, hanem a különféle szervezeti, szervezetközi együttműködések terelésében is. A differenciáltságból adódó nehézségek hasonló módon tudatosítással kezelhetők.

XI. A társadalmi, közösségi részvétel és a társadalmi tanulás keretében a szakértők, a felelős döntéshozók és a helyi közösség tagjainak együttműködése, megfelelő munkaszervezéssel és megfelelő intézményi keretek között, fontos forrás lehet annak, hogy a nézetek és érdekek ne akadályként, hanem egymást kiegészítve, erősítve jelenjenek meg.

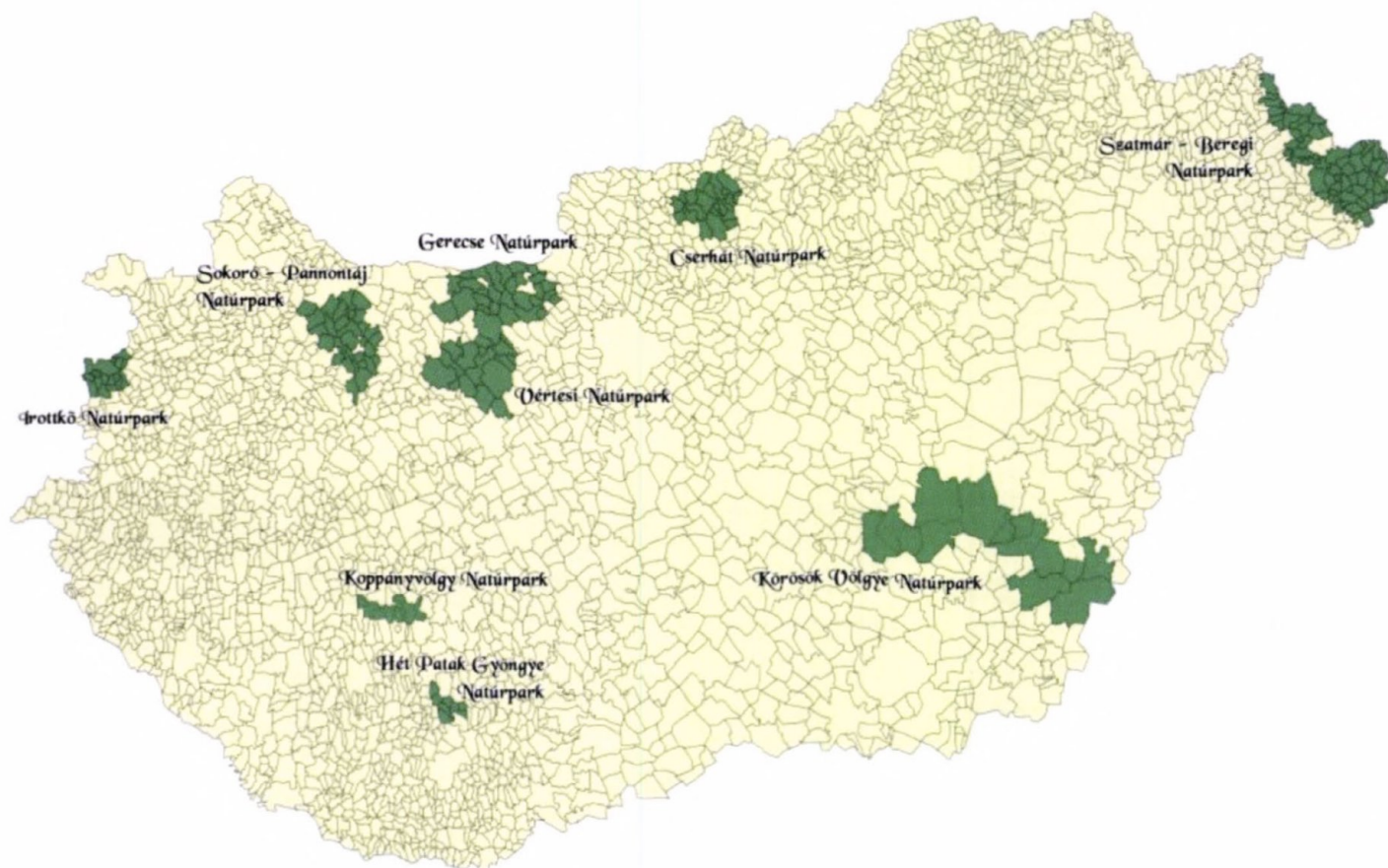
A nézetek és értékek az emberek cselekvést előkészítő képességének kulcsszervezői. A tervezőképesség ennek a cselekvést előkészítő képességnek egy kiműveltebb változata. A kellően kiművelt tervezőnek és döntéshozónak olyan kiművelt érzékre van szüksége, amellyel a társadalmi és szervezeti tanulás keretében a világ dolgai és eseményei, a progresszív, a konzervatív és a regresszív tendenciák közepette ki tudja választani az életbe válogatott fontosakat.

4. ábra/fig.: Az önkormányzati és térségi tevékenységek beavatkozási szintjei / Drivers and activities of local government and other territorial stakeholders (FORRÁS: SZERZŐ SAJÁT SZERKESZTÉSE)

Management of values during landscape maintenance and rural development (FORRÁS: HAJNAL A. 1987 ALAPJÁN TOVÁBBFEJLESZTVE A SZERZŐ ÁLTAL)

5. ábra/fig.: Értékek megjelenítése a tájgondozás és vidékfejlesztés folyamataiban /

dásra, támogatásra van szükségük. Egy-mást erősítése mellett a kölcsönös tanulás, illetve új szereplők felkészítése és munkájának segítése is célja a tájgondnoki hálózat és képzés kialakításának.

Egy településen, egy tájban gyakran a sok szereplő, de önmagában akár csak egy szervezet, mint például az önkormányzat is több tervet, programot, projektet valósít meg egy időben vagy egymás követően. Amennyiben eredményeket várunk a különböző tevékenységeink során, akkor körültekintően érdemes eljárunk a különböző párhuzamosan futó, vagy egymás megelőző lépések tekintetében, hogy azok a számunkra és közösségeink számára fontos értékeknek, elvárásoknak megfeleljenek. A 4. ábrán összefoglaljuk a legfontosabb önkormányzati és térségi tevékenységek beavatkozási szintjeit, amelyeken a térség- és településmenedzsment, illetve a tájgondozás megvalósul.

1. szinten a tevékenységek, beavatkozások háttérben található, rejtőzködő alapvető értékek, érdekek, néze-

tek és szükségletek találhatóak. A szintek legerősebb összekötőelemét, mind a négy szinten megjelenő kulcsfontosságú jelenségét az értékek, érdekek és nézetek képezik. Ezen alapvető témakörök a legnehezebben megközelíthetők, ugyanakkor tisztázatlanságuk lehet az egyik oka a térségi, települési tervek, költségvetési, pályázati programok, projektek és különböző tevékenységeknek kudarcának, eredménytelenségének, sikertelenségének.

Ahhoz, hogy a tájat érintő folyamatokban aktívan és tudatosan részt vegyünk, nemcsak a táj ökológiai, esztétikai értéke és ezen értékek alapján meghatározott kapcsolatrendszere fontos, hanem a tevékenységeket vezérlő kulturális, etikai és gazdasági értékek és működésük. Az elmúlt évtizedekben táj és a társadalom kapcsolatrendszerét tekintve az egyén és a közösség által történő érzékelésére, annak is főként vizuális és esztétikai felfogására irányult a figyelem. A fenntarthatóság igényének

6. ábra/fig.:

A magyar
natúrparkok
elhelyezkedése és
kiterjedése / Location
and territory of
Hungarian nature
parks

(FORRÁS: MAGYAROR-
SZÁGI NATÚRPARKOK
FEJLESZTÉSI
KONCEPCIÓJA (2015))

előtérbe kerülése egyre indokoltabbá teszi a táj, mint élettér kezelését, valamint a táj és az ember kapcsolatrendszeréből a kulturális, gazdasági és kiemelten az etikai összetevők vizsgálatát, és az eredmények gyakorlati hasznosítását.

A fenntartható társadalmi élet-
hez, működéshez és fejlődéséhez nélkülözhetetlen a tájban, mint élettérben folyó folyamatok nyomon követése, előrelátó, közösségi menedzsmentje. A menedzsment itt teljes folyamatot jelent. Az menedzsmentfolyamatok eredményes kialakításához és megvalósításához az eszköztár (pl. tervezési eszközök), technikai megoldások (pl. részvételi és térképkezelési technikák) mellett az etikai, értékrendi struktúrák ismerete is nélkülözhetetlen.

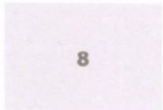
Szükség van a vidéki térben élő és felkészült, elkötelezett szakemberekre, akik a helyi közösségeket, gazdasági szereplőket és közigazgatásban dolgozókat segítik a táji és társadalmi erőforrások felismerésében és azok hosszú távon is eredményes helyi használatában. A hazai tájépítészeti képzés fellegvárában, a SZIE Tájépítészeti karán elindított kezdeményezés a tájgondnokok képzésére, képzési hálózatának felépítésére a tájszintű együttműködések kialakítását és megerősítését tűzte ki célul, keresve az együttműködést különböző területi szinten működő civil, kormányzati és gazdasági szervezetekkel. Felmerül azonban a kérdés, hogy mely szervezeti és együttműködési formákban érvényesíthető a

tájgondozási szerepkör. Összefoglalunk néhány alapvető lehetőséget a következő bekezdésekben, amelyekre az elkövetkező időszakban érdemes lenne nagyobb hangsúlyt fektetni a táji adaptáció és az eredményes vidékfejlesztés érdekében.

SZERVEZZÜK TUDATOSAN A TÁJGONDOZÁST ÉS A VIDÉKFEJLESZTÉS ÖSSZEHANGOLTAN, AVAGY A TUDÁS- ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉSI HÁLÓZATOK ÉPÍTÉSE A VIDÉKÉRT

A vidékfejlesztés és a tájban, tájegységben folyó gondolkodásra számos hazai példát találunk. Napjainkig összegyűlt tapasztalatok jól hasznosíthatók lehetnek egy megfelelő összefogás és szabályozó, támogató rendszer kialakításával. Több hazai hálózat és egyéni kezdeményezés is egyre határozottabban vállalja fel a helyi, táji összefogásban rejlő megoldásokért való küzdelmet. Ilyen hálózatok lehetséges szerepét mutatjuk be röviden.

A „tájszintű együttműködések” megnevezés Szilvácsku Zsolt tájépítész javaslatára és megfogalmazására a Magyarországi Natúrparkok Szakmai Konceptiójában jelent meg először, amely koncepció a Vidékfejlesztési Minisztérium, a Magyar Natúrparkok Szövetsége, a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat és a jelenleg Herman Ottó Intézet (korábbi NAKVI) együttműködésében készült el, és a vidékfejlesztési miniszter 2014 januárjában fogadta el. A koncepció megfogalmazásában

7. ábra/fig.:
 Cordes franciaországi település – a táj, mint a közösségi értékek tükré / French village Cordes – landscape as mirror of community values (FORRÁS: SZERZŐ SAJÁT FOTÓ)

8. ábra/fig.:
 Badacsony a Szigligeti várból – a táj, mint a közösségi értékek tükré / Badacsony from the Castle of Szigliget – landscape as mirror of community values (FORRÁS: SZERZŐ SAJÁT FOTÓ)

a natúrpark a természeti és kulturális örökséget középpontba helyező, a helyi közösségek (önkormányzatok, társadalmi szervezetek, gazdálkodó szervezetek és az érintett lakosság) összefogása eredményeként létrejövő tájszintű terület- és vidékfejlesztési együttműködés. A natúrparkok a helyi tudás, kultúra és gazdaság, kiemelt helyen az ökoturizmus, illetve a helyi közösségek fejlesztésével hozzájárulnak: az érintett terület természeti és kulturális örökségének, nevezetességeinek, természeti értékeinek, kultúrájának megőrzéséhez és fejlesztéséhez; a környezeti szemlélet formálásához; a táji identitás és a táj iránti fogékonyság erősítéséhez; a foglalkoztatás bővítéséhez; a lakosság életminőségének javításához; a tudatos, összehangolt térségi vidékfejlesztéshez.

A natúrparki fogalom meghatározásával összefüggésben – összhangban az Európai Natúrparkok Nyilatkozatában szereplő modellel – a natúrparkok főbb tevékenységi területei a következők:

1. **pillér** A természeti és kulturális örökség megőrzése: a táj gondozása, ápolása, a táj megőrzésre érdemes karakterelemeinek és a tájértékeknek a védelme, az élőhelyek, fajok fennmaradása és a hozzájuk fűződő tudás és ismeret alkalmazása.
2. **pillér** Környezeti tudásmenedzsment, nevelés, szemléletformálás: az érintett lakosság és a natúrpark területére érkező látogatók környezeti szemléletének formálása a helyi természeti örökség és a megőrzésükre tett erőfeszítések, a helyi környezetudatosság fejlesztésén keresztül.

3. pillér Fenntartható térségfejlesztés (vidékfejlesztés): a helyi természeti és kulturális örökségi elemeken, valamint táji adottságokon alapuló, a táji értékeket megőrző, gyarapító helyi társadalmi-gazdasági fejlesztések támogatása a helyi közösségek bevonásával (pl. helyi termékek, helyi piacok, megőrzést, bemutatást támogató infrastruktúra fejlesztése, gazdasági együttműködések).

4. pillér Turizmus és rekreáció: az érintett táj szépségére, harmóniájára, természeti és kulturális adottságaira, sajátos értékeire, egyediségére építő és azt fenntartó turisztikai és rekreációs kínálat megfogalmazása, a gyógyulást és pihenést elősegítő termékfejlesztés, desztináció-építés, turisztikai piacra vitel, együttműködés, közös értékesítés stb.

A naturparkok és az állami természetvédelem jó kiegészítői egymásnak, hiszen a nemzeti parkok hálózata a nemzeti szintű közérdek megjelenítése, míg a naturparkok a helyi, tájszintű értékközösségre épülő összefogás, amelyek együttműködve eredményes és egészséges tájműködést biztosíthatnak. Naturparkok a hazai zöldutak kezdeményezéseivel együtt a táj közösségre, együttműködésre alapozottan segíthetik a gazdasági érdekeknek a természeti és kulturális örökség védelmével való helyi összehangolását. Jó példa erre a Cserhát Naturpark és a Cserhát Naturpark Zöldút eredményes együttműködése. Amíg a naturparkok munkaszervezetei a tájegységük egészére vonatkozóan segítik az egyéni és közösségi kezdeményezések összefogását és a szereplők közötti kapcsolatok

7 *Magyarországi Naturparkok Fejlesztési Koncepciója 2015-2030, egyeztetési anyag, 2015. december*

8 *Bosselman, Klaus, Engel, Ron and Taylor, Prue. (2008). Governance for Sustainability - Issues, Challenges, Successes. IUCN, Gland, Switzerland. xvi+260pp.2*

erősödését, addig a zöldutas szervezetek a tájat behálózó többfunkciós gyalogos, kerékpáros, lovas útvonalak kialakítását és fenntartását szervezik, építve a közösségek táji hálózatát is egyben.

A natúrparkok fejlesztési koncepciója várhatóan 2016 első felében elfogadásra kerül,⁷ amely több előremutató elemmel gazdagítja a tájgondozás és a vidékfejlesztés összehangolását. Egyik kiemelt elem a natúrparkok, mint tájszintű együttműködési hálózatok minőségi működésének fejlesztése a négy natúrparki pillér, illetve a szervezeti, működési és kommunikációs feladatok eredményesebb ellátása érdekében. A németországi natúrparkokban alkalmazott minőségfejlesztés tapasztalataira építve valósul meg a program. Másik kiemelt és újszerű eszköz a tájkarta. A tájkarta egy olyan tájszintű megállapodás, amely keretében a tájban élők közös értékeiket azonosítva fogalmazzák meg közös céljaikat és egymást támogató együttműködésre kötnék közösségi szinten felelős megállapodást. Franciaországban találhatunk hasonló jellegű megoldást. Lényeges, hogy hazai bevezetés során a tájkarta táji szinten egymást kölcsönösen segítő (nem pedig szankcionáló)⁸ szereplők együttműködésére épüljön, amely a kormányzattal való megállapodások és programszintű eredményes fejlesztések alapja lehet, a területi és gazdasági tervezés, programozás más eszközeivel együttesen.

Az alulról jövő kezdeményezések támogatására, a vidéki térségek

önszerveződésének elősegítésére 1991-től indultak el a LEADER (francia betűszó: Liaison Entre Actions pour le Developement de l'Economie Rurale = közösségi kezdeményezés a vidéki gazdaság fejlesztéséért) programok. A LEADER olyan értékeket és tapasztalatot szerzett személyeket képvisel és hordoz, amelyekre a mindenkor tervezésben, programozásban érdemes tekintettel lenni, az új típusú, alulról építkező fejlesztések kiterjesztésének jó alapot nyújt. A LEADER alapértékei, amelyek jól összehangolhatók a különböző tájszintű együttműködésekkel és a tájgondozás számára megfelelő keretet biztosíthatnak: az alulról építkező megközelítés, a háromoldalú partnerség: közsféra, civil szféra, üzleti szféra összefogása, az innováció (a folyamatos megújulás záloga), az integrált ágazati megközelítés, a hálózati működés, a kooperáció, a szinergiák létrehozása és kihasználása, valamint a biztonságos működés érdekében.

A Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat számára mind a natúrparkok, mind a zöldutak, mind pedig a LEADER hálózati működés olyan potenciális működési háló és kapcsolatrendszer is egyben, amelyen keresztül a tájhoz kapcsolódó tudás, tanulás, jó gyakorlatok, eredmények és kudarcok megoszthatók és feldolgozhatók. A fejlődés iránti kihívás összehangolása a tájnak, mint létternek a működésével eredményesen segíthető a jelzett hálózatok bevonásával és fejlesztésével, illetve a tájgondnoki szerepkör és együttműködések megerősítésével. ●

Felhasznált források:

- BOSELMAN, KLAUS, ENGEL, RON and TAYLOR, PRUE. (2008). Governance for Sustainability – Issues, Challenges, Successes. IUCN, Gland, Switzerland. xvi+260pp
- DANCSONÉ FÓRIS EDINA (2014), A táj megjelenítésének vizsgálata a hazai vidékfejlesztési dokumentumokban, *Economica* 2014. 3. szám, Szolnoki Főiskola, Szolnok
- FOLKE et al. (2005) Adaptive governance of social-ecological systems, *Annual Review of 23. Environmental and Resources* 30:441-473.
- FOLK C. Et al. (2009) Transformations in social-ecological systems. In: *Principles of Ecosystem Stewardship: Resilience-Based natural Resource Management in a Changing World*. F. S. CHAPLIN III., G.P. KOFINAS AND C. FOLKE (eds.). Springer, New York
- GIBSON R.B. et al. (2005) Sustainability assessment: criteria, processes and applications. London, Earthscan
- GYULAI I. (2012) A Fenntartható Fejlődés, Miskolc, Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért Alapítvány
- HAJNAL A. (1987) Rejtett és fölfedezett nézetek és értékek a társadalmi-gazdasági tervezésben, in Hoppál M. és Szecskő T. (szerk.) *Értékek és változások, Tömegkommunikációs Kutató Központ, Budapest*
- Magyarországi Natúrparkok Fejlesztési Koncepciója 2015-2030, egyeztetési anyag, 2015. december
- Millenium Ecosystem Assessment 2005. Global Assessment Reports, Island Press
- MOLNÁR, BOTOS, GYARMATI, PULOVICS (2004): A tájgazdálkodás eredményességének lehetséges indikátorai, Környezetértékelési Program
- RICKSTRÖM I. Et al. (2009) A safe operating space for humanity, in *Nature*, 461. 472-475
- SZILVÁCSKU Zsolt (Szerk.) 2012: *Közösségi Értékalapú Térségmenedzsment Útmutatója*, BCE Tájtervezési és területfejlesztési Tanszék, Budapest
- SZILVÁCSKU Zs. (2012): A fenntarthatósági hatásvizsgálatok értékrendi alapjai és módszertani, intézményi szempontjai, doktori értekezés, BCE Tájépítészeti és Tájökológiai Doktori Iskola

INTERDEPENDENCE BETWEEN LANDSCAPE MANAGEMENT AND RURAL DEVELOPMENT

Landscape maintenance means the appreciation of landscape characteristics, the structure of development arrangements, actions which are adapted to the ecological capability of the landscape with the aim of beneficial landscape-usage. Landscape maintenance is also the deployment of merits in the landscape and assuring the long-term use of them.

We can declare - in virtue of the experiences and results of several hundred European nature parks, - that nature parks as landscape cooperation based associations, consisting of developing and maintaining local governments, civil and business organisations are high-class examples of a value and community based collaboration which has the

ability to mend the vitality and competitiveness of rural areas.

In our opinion, the diversity of existing living creatures, the active local communities, variable social connections, a broadminded, solidaric and enthusiastic acting of residents in common issues and activities, developments, which have a respect for the landscape and environmental conditions, frame the concept of vital landscape.

The landscape, as an ecological and social unit, shall be managed in the planning, management and economic systems, promoting this way the strengthening of landscape knowledge, identity, culture and communication in rural areas.

Based on conscious consideration and by means of manifold co-operation and thinking together (social and organisational learning) the rational views and scales of values along which

we think about the problems shall be selected. We should not stop at the level of intuitive hypotheses, but should also distinguish among the different components of the problematic situations. The declared (uncovered and hidden) views, interests and values, including the common elements of the value system, shall be the subject matter of decision-making, before starting any kind of planning activities.

The landscape and their community consists of local people and local networks, which are interconnected by different phenomena and issues. Besides, the values we can recognize in the landscape, in each other and the communities enable a life-evolving landscape maintenance, at settlement and regional level. The adaptive landscape maintenance based on the local communities and networks is essential for the results based rural development. ©